

"ועשית מעקה לגגך"

"כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעְקָה לְגִגְךָ וְלֹא תִשֶּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ"

מעיר הנצי"ב: "מי שאין לו מזוזה רשאי לדור בביתו בלא מזוזה, רק שעליו מצווה לקבוע מזוזה כשישיג... מה שאין כן מעקה, שתלוי בבניין הבית, שאסור לדור בבית בלי מעקה..."

כשנכנסים לבית חדש, התקנת המזוזה היא בדרך כלל חלק מחנוכת הבית, היא העיקר. האם מישוה עומד בהתרגשות ובחגיגות ועושה טקס של התקנת סורגים ומעקה? לא ממש. אבל הוראה מיוחדת בפרשת השבוע קובעת: "כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ - וְעָשִׂיתָ מַעְקָה לְגִגְךָ" כלומר, אדם שבונה בית חדש, מחוייב להתקין אמצעי בטיחות! אם יש לך גג – חייב להיות בו מעקה! מהביטוי "ולא תשים דמים בביתך" נלמדו לאורך השנים כללים הלכתיים רבים של זהירות. האדם צריך לשים לב לכל מעשה או מחדל שלו: להתקין גדר מסביב לבור ולבריכה בחצר, לחזק סולם רעוע, לוודא שהכלב שלו לא יכול לנשוך אחרים, לחגור חגורת בטיחות, לבדוק שמן ומים במכונית, למלא אוויר בגלגלים, ועוד ועוד. האם אנחנו מתייחסים לדברים האלה כאל מצווה? האם ברור לנו שמי שלא מקפיד על כך, עובר עבירה? הרמב"ם קורא לכל אחד לשים לב לסכנות כאלה סביבו: "וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצוות עשה להסירו ולהישמר ממנו ולהיזהר בדבר יפה יפה" (הלכות רוצח ושמירת הנפש, פ"א ה"ה).

עכשיו נעלה קומה נוספת. כותב הרב דב בערל ויין: זה לא רק מעקה ממשי אלא גם מעקה רוחני, זה סמל לאזהרה, "ללא", מה אסור לעשות בבית הזה. בבית שמקימים צריך לקבוע כללים: רוחניים, אחרת אתה שם דמים בביתך – והנופל ייפול. בעל הבית צריך מעקה של שמירת מצוות, חסד ואהבה.

חיים בלי מעקה הם דבר מפחיד ומסוכן, וכשיש גבול – אפשר יותר לנוע בתוכו. המגבלה היא מה שבונה אותך.

פרשנינו נותנים הרבה הסברים גם לגבי "בית חדש". זה לא רק בית פיזי. למשל, בית חדש זה כל פעם שעולים רמה ודרגה בחיים. כך כותב רבי נחמן: "ידוע שהבעל-דבר מתגרה מאוד באדם העולה מדרגה לדרגה, על כן צריך להיזהר מאוד בנפשו לעשות מעקה לגגו ועלייתו, לעשות לו מחיצה וגדר שלא ייפול חס ושלום".

והרבי מלובביץ' כותב: בית חדש זה חתונה, חתן וכלה צריכים לשים מעקה, לקבוע כללים וגבולות לבית. וה"דגל מחנה אפרים", אומר: "בית חדש זה ראש השנה, זה היום תחילת מעשיך", ובכל ראש השנה נתחדש העולם, ובית חדש היינו שיבנה העולם בניין חדש, אז ועשית מעקה". לכן אומרים לקבל על עצמך קבלה חדשה, מעקה חדש, בראש השנה. בכל מצב חדש שמגיעים אליו – צריך לשים גבולות. בהגעה לארץ חדשה, כשהאנושות ניצבת מול טכנולוגיה חדשה, ועוד ועוד. "מעקה" הוא חלק מתפיסת העולם היהודית.

ברובד הפשט אפשר לומר שיש כאן מצווה יסודית אשר מלמדת את האדם לקחת אחריות. אדם המקים בית מחויב לשים לב לכל תקלה העלולה להיגרם מביתו.

וזהו, כמובן, כלל יסודי לכל מעשה ומעשה שהאדם עושה, שיש חובה עליו להסתכל באופן מקיף ומרחבי על התקלות שעלולות להגרם כתוצאה ממעשהו.

וחשוב לשים לב כי אין כאן ציווי רק לאדם עצמו שיזהר מהסכנות, אלא ציווי וחיוב על האדם שיזהר שלא להביא את האחר לידי סכנה.

מה מיוחד במעקה? המעקה חזק מן האדם עצמו. לו היינו סומכים על האדם עצמו, לא היינו זקוקים למעקה. הצורך במעקה בא דווקא מפני החשש, שמא הזהירות העצמית לא תספיק, ולכן יש צורך להגן על האדם באמצעות מעקה, שיוכל לבלום אותו מליפול.

עד עכשיו הבנו שיש לאדם אחריות על מעשיו. כנגד האחריות הכוללת הזו של אדם על מעשיו ועל התוצאות הנגרמות ממעשיו, עומדים דברי הגמרא במסכת שבת דף ל"ב ע"א. שם מדייק רבי ישמעאל, שאדם נפל לא בגלל המעקה החסר אלא בגלל שראוי היה לו ליפול. הקב"ה גזר עליו ליפול כעונש על מעשיו, או כדי להעמיד אותו בניסיון, ובעצם אילו לא היה נופל מהגג שלך, היה בוודאי נופל מגג אחר, שהרי כך גזר עליו ריבונו של עולם.

אם כן, מדוע עלי להיזהר ולבנות מעקה? הרי ממילא, אם הקב"ה חפץ במותו או בפציעתו של אדם, הרי בכל מקרה הוא ייפצע – ומדוע זה קשור אלי? על כך אומר רבי ישמעאל – "אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב".

פירוש לדברי רבי ישמעאל מביא האלשיך הקדוש, שדורש את סמיכות הפרשיות בין מצוות מעקה לאיסור כלאיים: כמו שאנחנו מבינים שהכרם לבדו טוב וגם התבואה לבדה טובה, ורק החיבור שביניהם הוא האסור, כך "מגלגלין חובה על ידי חייב" פירושו שעונו של הנופל לבדו לא היה גורם לו ליפול, וגם עונו של בעל הבית לא היה לבדו גורם לכך, אלא שמצרפים את עוונות שניהם, ואז סה"כ עוונותיהם מכשילים אותם.

כלומר, יש משמעות רבה לחברה שבה נמצא האדם. לעיתים האדם לבדו אינו ראוי לעונש, אבל כאשר הוא נמצא יחד עם אנשים אחרים שאף הם בעלי עוונות, ואין הוא משפיע עליהם לטובה אלא אולי הוא אף מושפע ממעשיהם ומתכונותיהם הרעות, הרי עוונותיהם ועוונותיו מצטרפים לרעה.

ולעומת זאת, כאשר אדם מתחבר לשכן טוב ולחבר טוב, ובכלל כאשר אדם משפיע על סביבתו מידות טובות ויראת שמים, הרי ההשפעה הטובה הזו מצטרפת לטובה.

לכן על כולנו קיימת חובה לעשיית מעקה פיזי ורוחני, ומצווה זו מתחזקת בימים אלו – ימי חודש אלול חודש הרחמים והסליחות.

שבת שלום, וכתובה וחתימה טובה
נדב חן

